

*Jokainen lapsi ja nuori tarvitsee lähelleen turvallisia ja välittäviä aikuisia.
Teemme lasten, nuorten ja perheiden hyvää arkea. Yhdessä. Lähellä.
LAPE-kärkihanketta ohjaavat STM ja OKM yhdessä.*

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista

Ruuska Tupu, Itkonen-Ratilainen Mari, Harju-Kivinen Raija ja Honkanen Kati

Toimintakulttuurin uudistaminen on yksi Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) neljästä kehittämiskokonaisuudesta. Lasten oikeuksiin ja tietopohjaan yhä vahvemmin perustuva päätöksenteko on toimintakulttuurin uudistamisen keskeinen päämäärä. Toimintakulttuurin uudistamista on edistetty esimerkiksi lapsivaikutusten arvioinnin kautta.

Tässä selvityksessä tarkastellaan, minkälainen tilanne suomalaisissa kunnissa on lapsivaikutusten arvioinnin suhteen. Selvitys tarkastelee kuuden Keski-Suomen ja Keski-Pohjanmaan kunnan päätöksentekoasiakirjoja vuoden 2017 ajalta. Selvitys vastaa kysymykseen, kuinka paljon ja miten lapsivaikutusten arviointeja on kyseisissä kunnissa tehty. Selvityksessä paneudutaan myös lapsivaikutusten arvioinnin käsitteeseen ja tilanteeseen laajemmin yhteiskunnan eri sektoreilla sekä siihen, miten lapset ylipäätään näkyvät kuntien päätöksenteossa. Selvitys esittelee lisäksi viisi konkreettista lapsivaikutusten arvioinnin esimerkkiä eri hallinnonaloilta. Lyhyesti esitellään myös lapsivaikutusten arviointia osana kirkon ja seurakuntien toimintaa.

Aikaisemman tutkimuksen, tiedon ja otoskuntien vuoden 2017 päätöksentekoasiakirjojen perusteella voidaan todeta lapsivaikutusten arvioinnin olevan vielä uusi toimintatapa, jonka aseman vakiinnuttaminen vaatii määrätietoista työskentelyä.

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Mitä on lapsivaikutusten arviointi?	3
2.1 Lapsivaikutusten arviointi Suomessa	5
2.2 Lapset ja nuoret kuntien päätöksenteossa	6
3 Selvityksen toteuttaminen	7
4 Maakunnat ja kunnat	8
4.1 Keski-Pohjanmaa	8
4.2 Keski-Suomi	9
5 Tulokset	9
5.1 Kuntastrategiat ja hyvinvointisuunnitelmat	11
5.2 Lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa	12
6 Pohdinta	14
7 Esimerkit – Miten lapsivaikutusten arviointia on tehty?	16
7.1 Soiten lasten ja nuorten päivystys	16
7.2 Karstun alueen opetuksen järjestäminen	17
7.3 Iltapäiväkerhotoiminnan maksujen alentaminen Jyväskylässä	19
7.4 Lapsivaikutusten arviointi osana Hervanta-Vuoreksen perhekeskuksen kehittämistyötä	20
7.5. Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen osana Lahden yleiskaavaprosessia	21
8 Lapsivaikutusten arviointi kirkon toiminnassa	22
9 Yhteenveto	23
11 Lisätietoa	23
10 Lähteet	25

OSA I

1 Johdanto

Tässä selvityksessä tarkastellaan, minkälainen tilanne suomalaisissa kunnissa on lapsivaikutusten arvioinnin suhteen. Selvitys koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen osa luo katsauksen kuuden eri Keski-Suomen ja Keski-Pohjanmaan kunnan päätöksentekoon ja vastaa ensisijaisesti seuraavaan kysymykseen: miten lapsivaikutusten arviointien tekeminen näkyy kuntien päätöksentekoasiakirjoissa? Selvityksessä paneudutaan myös lapsivaikutusten arvioinnin käsitteeseen, taustaan ja tilanteeseen laajemmin yhteiskunnan eri sektoreilla sekä siihen, miten lapset ylipäätään näkyvät kuntien päätöksenteossa.

Toisessa osassa esitellään esimerkkejä Suomessa toteutetuista lapsivaikutusten arvioinneista eri hallinnonaloilta sisältäen niin sivistys-, sosiaali- ja terveys kuin teknisen ja ympäristötoimenkin. Esimerkkien kautta konkretisoituu, minkälaisissa tilanteissa lapsivaikutusten arviointia tulisi tehdä ja millä tavoin arviointeja on toteutettu. Esimerkkien tavoitteena on siten madaltaa kynnystä lapsivaikutusten arviointien tekemiseen lapsia koskevissa päätöksissä ja toiminnassa.

Kuntatasolle rajattua selvitystä lapsivaikutusten arvioinnista ei ole Suomessa laadittu koskaan aikaisemmin. Vaikka selvitys kattaa kuntia vain kahden maakunnan alueelta, antavat sen tulokset osviittaa siitä, minkälainen tilanne kunnissa koko maan tasolla on lapsivaikutusten arvioinnin suhteen.

Selvitys on toteutettu osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) lapsen oikeuksia edistävän toimintakulttuurin kokonaisuutta yhteistyössä [Keski-Suomen LAPE:n](#) kanssa.

2 Mitä on lapsivaikutusten arviointi?

Lapsivaikutusten arviointi (LAVA) on osa vaikutusten ennakoarviointia ja ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena. Pyrkimyksenä on selvittää, miten päätös tai toiminta voidaan toteuttaa lapsen edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. (THL, 2018a.)

Lapsivaikutusten arvioinnin avulla päätöksenteko on läpinäkyvämpää, harkitumpaa ja lasten näkökulma tulee huomioiduksi paremmin. Lapsivaikutusten arviointi on myös ennakoivaa – käsitteillä olevan päätöksen oletetut vaikutukset selvitetään ja punnitaan ennen päätöksen tekemistä, minkä lisäksi niitä voidaan seurata prosessi- ja seuranta-arvioinnin kautta. Mitä enemmän tietoa on, sitä parempia päätökset ovat myös lasten kannalta. (THL, 2018a.)

Lapsivaikutusten arvioinnin perusta on YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa. Sopimuksen toimeenpanoa ohjaa neljä yleisperiaatetta: syrjimättömyyden periaate, lapsen edun ensisijaisuuden periaate, lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi. ([LOS 60/1991.](#))

YK:n lapsen oikeuksien komitea valvoo sopimuksen toimeenpanoa. Komitea antaa sopimusvaltioille säännöllisesti päätelmänsä, suosituksensa ja huomautuksensa, joiden tarkoituksena on edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Suomen osalta komitea on ilmaissut huolensa esimerkiksi laitoksiin sijoitettavien lasten määrän kasvusta, masennuksen ja itsemurhien korkeasta lukumäärästä ja lasten riittämättömistä mielenterveyspalveluista, laajasta seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta tyttöihin kohdistuvasta häirinnästä sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten elinolosuhteista. Komitea on myös kehottanut Suomea varmistamaan, että lapsen edun ensisijaisuuden periaate on otettava asianmukaisesti huomioon kaikissa lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyissä sekä kaikissa lapsia koskevissa ja lapsiin vaikuttavissa toimintapolitiikoissa, ohjelmissa ja hankkeissa. (YK, lapsen oikeuksien komitea, 2011.) Lapsivaikutusten arviointi on tapa edistää lapsen edun toteutumista.

Lasten ja nuorten osallistuminen vaikutusten arviointiin on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia. Lasten oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi. Päätöksentekijöiden, valmistelijoiden ja lasten parissa työskentelevien tuleekin etsiä ja toteuttaa erilaisia menetelmiä, joiden avulla lapsiin kohdistuvissa päätöksissä voidaan ottaa lapset mukaan prosessiin. Tämä ei tarkoita, että päätöksentekovastuu siirrettäisiin lapsille, vaan kysymys on vuoropuhelusta, lapsilähtöisestä toiminnasta ja tiedosta. Ei voida olettaa, että aikuiset yksin voisivat tietää ja tunnistaa lapsiin kohdistuvien päätösten ja toiminnan vaikutukset lapsiin. Ei voida myöskään olettaa, että esimerkiksi nuorisovaltuusto voisi arvioida johonkin tiettyyn lapsiryhmään kohdistuvia vaikutuksia - hyötyjä ja haittoja - jos kohderyhmänä ovat esimerkiksi lastensuojelun lapset tai vammaiset lapset. Tarvitaan keinoja tavoittaa ja kuulla lapsia, joita päätös koskettaa.

Lapsivaikutusten arviointi ei kuitenkaan ole yhtä kuin lasten kuuleminen. Vaikka lasten ja muiden mahdollisten osallisten kuuleminen on tärkeä osa lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointia, tarvitaan arvioinnissa myös laaja-alaista lapsen oikeuksien kokonaisarvioita ja lapsen edun harkintaa. Tarkoituksena on, ettei lapsivaikutusten arviointi jää yksittäisten ihmisten harteille vaan sen sijaan hyödynnetään monialaista asiantuntemusta sekä eri toimialojen ja toimijoiden yhteistyötä vaikutusten arvioimiseksi. Esimerkiksi lapsen oikeutta opetukseen tai terveyspalveluihin ja näihin liittyvien syrjimättömien rakenteiden tarkastelemiseksi tarvitaan niin tutkimus- ja kokemustietoa kuin palveluiden järjestämiseen liittyvää asiantuntemusta. Usein lapsiin kohdistuvat päätökset vaikuttavat eri tavoin erilaisiin lapsiryhmiin, ja arvioinnissa pyritään tunnistamaan ja tuomaan esiin nämä erilaiset vaikutukset.

Lapsivaikutusten arviointia tulee tehdä suoraan lapsia koskevissa asioissa. Tällä tarkoitetaan 0-18-vuotiaita lapsia ja nuoria koskettavia päätöksiä, kuten varhaiskasvatusta, koulutusta ja lasten sosiaali- ja terveyspalveluita. Lapsivaikutusten arviointi tulee lisäksi tehdä tapausharkintaisesti epäsuoraan lapsiin vaikuttavissa asioissa, esimerkiksi aikuisten palveluita koskevissa päätöksissä. Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä tilanteissa, joissa päätös koskettaa isoa joukkoa lapsia tai nuoria. Toisaalta lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä myös silloin, kun se koskettaa pientä joukkoa lapsia tai nuoria, jos asia on lapsen hyvinvoinnin kannalta merkityksellinen. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi lastensuojelun palvelut. Lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä myös silloin, kun päätöksen kohteena ovat haavoittuvassa asemassa olevat lapset tai nuoret, kuten vammaiset, kodin ulkopuolelle sijoitetut tai maahanmuuttajataustaiset lapset.

Lisäksi lapsivaikutusten arviointi tulee tehdä silloin, kun päätöksen kohteena oleva asia on uusi, kun päätöstä on vaikea perua tai korjata, kun asia on kiistanalainen ja sen ennakoitaan

herättävän ristiriitaisia tulkintoja, kun päätöksen vaikutukset ovat pitkäkestoisia, kun päätös on osa laajempaa vaikutusketjua tai kun asialla on yhteisvaikutuksia muun valmisteilla olevan päätöksen tai toiminnan kanssa.

Hallituksen kärkihankkeen, Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelman yksi keskeisistä tavoitteista ja osa-alueista on toimintakulttuurin uudistaminen. Toimintakulttuurin uudistamisella pyritään kohti kulttuuria, jossa päätöksenteko perustuu entistä vahvemmin lapsen oikeuksiin sekä tietopohjaan. Lapsivaikutusten arvioinnin aseman vahvistaminen on yksi keskeisistä toimintakulttuurin uudistamisen osa-alueista. Toimintakulttuurin uudistaminen on keskittynyt lisäksi mm. lasten, nuorten ja perheiden osallistamiseen, lapsibudjetointiin sekä perheystävällisten työpaikkojen mallin kehittämiseen. ([STMa](#), [STMb](#), [STMc](#), [STMd](#).)

Lapsivaikutusten arvioinnille ei kuitenkaan ole olemassa universaalia, joka tilanteeseen sopivaa käyttöohjetta, vaan sen toteuttamisesta päätetään aina tapauskohtaisesti. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuslaitos on osana LAPE-muutosohjelmaa kuitenkin laatinut erityisesti [kunnille ja maakunnille suunnatun ohjeistuksen](#), joka auttaa selvittämään, onko lapsivaikutusten arvioinnille tarvetta ja tarjoaa eväitä sen toteuttamiseen. Lapsivaikutusten arviointi ei kuitenkaan kosketa pelkästään valtionhallintoa, kuntia tai maakuntia, vaan sitä tehdään myös kolmannella sektorilla (seurakunnat, järjestöt) sekä yrityksissä.

2.1 Lapsivaikutusten arviointi Suomessa

Lapsivaikutusten arvioinnin ei voi sanoa olevan Suomessa erityisen vakiintunut käytäntö, vaikka se on ollut kirjattuna niin Kataisen, Stubbin kuin Sipilänkin hallituksen hallitusohjelmaan. Outi Slantin ja Kati Rantalan (2013) selvityksen mukaan vuoden 2012 hallituksen esityksistä vain kolmessa prosentissa tunnistettiin lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. [TEAvisarin](#) vuoden 2017 tietojen mukaan 53 % kunnista on tehnyt päätöksen ennakoarvioinnin käyttöönottamisesta. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöstä, että puolet kunnista tekisi lapsivaikutusten arviointia. Vaikutusten ennakoarviointi (EVA) on laaja kattokäsite, joka pitää sisällään niin ihmisiin kohdistuvien vaikutusten kuin esimerkiksi ympäristö-, yritys- ja organisaatiovaikutusten arviointia (THL, 2018b). Päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin käyttöönotto ei myöskään tarkoita, että vaikutusten arviointia tehtäisiin jokaisen päätöksen yhteydessä, vaan se voi päinvastoin olla hyvin epäsäännöllistä.

Mannerheimin lastensuojeluliitto on osana LAPE-muutosohjelmaa tuottanut Keski-Suomen kunnanjohtajille suunnatun kyselyn liittyen lapsivaikutusten arvioinnin nykytilaan. Kyselyn tavoitteena oli hahmottaa, miten lapsivaikutusten arviointi tunnetaan Keski-Suomen kunnissa, millaisissa asioissa sitä tehdään tai voitaisiin tehdä ja missä asioissa on vielä kehitettävää. Verrattuna tähän selvitykseen kyselyn tulokulma on erilainen, kun kunnanjohtajat ovat saaneet kertoa lapsivaikutusten arvioinnin tilasta omasta näkökulmastaan. (MLL, tulossa.) Selvityksen pohdintaosuudessa peilataan lyhyesti MLL:n kyselyn tuloksia tämän selvityksen tuloksiin.

Kunnissa vaikutusten ennakoarviointien tekeminen on usein koettu työläänä, vaikeana ja aikaa vievänä prosessina, mikä lienee yksi syy niiden vähäiseen määrään. Kyse voi myös olla resurssien, tiedon tai uskalluksen puutteesta. Jos aikaisempaa kokemusta tai ohjetta ennakoarviointien toteuttamiseen ei ole, jää vaikutusten arviointi usein tekemättä. (Järvi,

2005; Vähänen, Palojärvi & Kauppinen, 2014.) Lapsilähtöiset menetelmät voivat olla päättäjille vieraita. Lapsivaikutusten arvioinnin hyötyjä ei välttämättä tunnisteta tai ajatellaan, ettei tuloksilla ole vaikutusta päätöksiin. (LAPE, 2018.)

Myös kilpailevat intressit voivat aiheuttaa haasteita: miksi juuri lapset on valittu arvioinnin kohteeksi esimerkiksi vanhusten sijaan? (LAPE, 2018.) Eri väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ei tulisi nähdä vastakkaisena vaan pikemminkin toisiaan täydentävinä. Lisäksi erilaisissa päätöksissä korostuu usein tietyn ryhmän tarpeet, jolloin toisinaan keskiöön nousevat lapsiin kohdistuvat vaikutukset, toisinaan esimerkiksi vanhusväestöön kohdistuvat vaikutukset. Lapset ovat kuitenkin monessa mielessä erityisessä asemassa (riippuvaisuus, kehitysaste, oikeudellinen asema, äänioikeudettomuus), minkä vuoksi lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon päätöksiä tehdessä. Lapsilla on aikuisia vähemmän vaikutusmahdollisuuksia ja vaikutusvaltaa – jos lapsen etua ei korosteta, jää se usein kokonaan huomiotta. (YK, lapsen oikeuksien komitea, 2013.)

Muun muassa edellä mainittuihin ongelmiin on pyritty vastaamaan LAPE-muutosohjelman toimintakulttuurin uudistamiseen tähtäävien toimenpiteiden, kuten koulutusten ja ohjeistusten, avulla. Lapsiystävällistä hallintoa on kehitetty useissa maakunnissa. Esimerkiksi Keski-Suomi on aktiivisesti kehittänyt omaa [maakunnallista lapsiohjelmaansa](#). Myös Suomen Unicef on osana LAPE-ohjelmaa toteuttanut [Lapsiystävällinen maakunta -pilottihankkeen](#), jossa Keski-Pohjanmaan maakunta on ollut mukana Etelä-Karjalan, Pohjois-Pohjanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen ohella (UNICEFa). Kehittämishankkeiden tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeuksien toteutumista päätöksenteossa ja palveluiden järjestämisessä.

Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että lapsivaikutusten arviointi on tähän saakka ollut Suomessa sangen epäsäännöllistä toimijasta riippumatta.

2.2 Lapset ja nuoret kuntien päätöksenteossa

Kunnissa tehdään monenlaisia päätöksiä, jotka vaikuttavat keskeisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämään. Kunnat ovat itsehallinnollisia elimiä, mutta monia kunnissa tehtäviä päätöksiä ohjaa lainsäädäntö. Lakeihin perustuva päätöksenteko ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei kunnalla olisi sananvaltaa päätöksissä. Lait ennemmin asettavat kunnille vähimmäisvaatimukset, ja kunnat voivat kehittää omia palveluitaan ja toimintaansa lakien puitteissa parhaaksi katsomallaan tavalla. (Kuntaliitto, 2008, 6-8). Esimerkkejä tällaisista tilanteista ovat mm. subjektiivinen päivähoito-oikeus sekä varhaiskasvatuksen suhdeluvun muutos.

Osa päätöksistä koskee lapsia suoraan. Tällaisia aihepiirejä ovat esimerkiksi opetus- ja varhaiskasvatuspalveluiden järjestämistä koskevat kysymykset tai harrastustoimintaan liittyvät päätökset. Osa päätöksistä koskettaa lapsia epäsuorasti esimerkiksi vanhempien saamien palveluiden kautta. Vanhempien hyvinvointi vaikuttaa olennaisesti myös lapseen, joten esimerkiksi vanhemmuuden tuella tai päihde- ja mielenterveyspalveluilla on epäsuoria mutta merkittäviä vaikutuksia lapsiin.

Jotkin päätökset puolestaan koskettavat kuntalaisia laajasti, mutta lapset voivat olla päätöksen kannalta erityisen keskeinen ryhmä, joka tulisi ottaa huomioon. Esimerkiksi kevyen lii-

kenteen järjestelyt tai vaikkapa puistojen suunnittelu ovat keskeisiä lasten ja nuorten kannalta. Kuntien sivistyslautakunnissa tehdään luonnollisesti määrällisesti eniten lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavia päätöksiä. Lapsivaikutusten arvioinnilla onkin kenties vahvin asema juuri sivistystoimessa. On kuitenkin tärkeä muistaa, että myös muiden toimialojen päätöksillä voi olla merkittäviä välillisiä sekä välittömiä vaikutuksia lasten ja nuorten elämään.

Keskeisessä roolissa lasten ja nuorten kannalta ovat kunnan talouteen liittyvät päätökset. Kunnan ja lautakuntien talousarvioissa päätetään, mihin ja miten rahaa kohdistetaan tai mistä kenties leikataan. Kunnat myös rahoittavat erilaisia hankkeita sekä yhdistys- ja harrastustoimintaa. Lapsivaikutusten arvioinnin ohella lapsibudjetointi on tapa tarkastella talousarvioita lasten oikeuksien näkökulmasta. Lapsibudjetointia on kehitetty erityisesti Oulun kaupungissa ([Välikangas, 2017a](#)) ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa ([Välikangas, 2017b](#)). Lapsibudjetoinnin kokemuksia on jaettu osana LAPE-muutosohjelmaa niin valtakunnallisilla [LAPE-päivillä](#) kuin erilaisilla alueellisilla ja paikallisilla areenoillakin.

3 Selvityksen toteuttaminen

Tässä selvityksessä on tarkasteltu kuutta suomalaista kuntaa Keski-Suomen ja Keski-Pohjanmaan alueilta. Sekä Keski-Suomen että Keski-Pohjanmaan maakunnallisissa LAPE-hankkeissa oli kiinnostusta ottaa osaa selvitykseen. Molemmissa maakunnissa onkin toimittu aktiivisesti lapsiystävällisen hallinnon, päätöksenteon ja palveluiden edistämiseksi. Kunniksi valikoituivat Keski-Suomesta Jyväskylä, Laukaa, Kyyjärvi ja Saarijärvi sekä Keski-Pohjanmaalta Kokkola ja Toholampi. Kunnat on valittu yhdessä maakuntien LAPE-työntekijöiden kanssa, ja kuntia valittaessa pyrittiin huomioimaan, että mukaan otettaisiin sekä väkiluvultaan isoja, keskikokoisia että pieniä kuntia.

Selvitys toteutettiin läpikäymällä otoskuntien kaikki päätöksentekoasiakirjat vuoden 2017 ajalta sisältäen kunnanvaltuustojen, kunnanhallitusten sekä lautakuntien pöytäkirjat. Lisäksi tarkasteltiin kuntien kuntastrategioita sekä hyvinvointisuunnitelmia. Aluksi lähdettiin liikkeelle selvittämällä TEAviisarin avulla, onko kunnilla olemassa päätös ennakkoarviointien käyttööntamamisesta ja jos kyllä, niin onko ennakkoarvioinneille olemassa kirjallista ohjetta ja onko ohjeessa mainittu lapset erikseen. Sen jälkeen päätösasiakirjat, kuntastrategiat ja hyvinvointisuunnitelmat käytiin läpi yksi kerrallaan tiettyjä hakusanoja käyttäen: laps* nuor* vaikut* arvioi* ennak*. Kuntastrategiat ja hyvinvointisuunnitelmat haluttiin sisällyttää aineistoon, sillä ne ovat tärkeitä dokumentteja, jotka luovat suunnan kunnassa tehtävälle päätöksenteolle. Koska kyseessä on asiakirjapohjainen selvitys, tulokset käsittävät vain päätöksentekoasiakirjoihin kirjatut lapsivaikutusten arvioinnit.

Ennako-oletuksena oli, että lapsivaikutusten arviointeja ei kunnissa todennäköisesti ole juurikaan tehty. Tätä oletusta tuki myös aikaisempi tutkimus (kts. esim. Järviö, 2005; Wessman & Kauppinen, 2011; Slant & Rantala, 2013; Vähänen, Palojärvi & Kauppinen, 2014). Koska aineistosta mahdollisesti löytyvien lapsivaikutusten arviointien ajateltiin olevan enemmän yksittäistapauksia, selvityksessä tarkasteltiin myös, minkälaisia päätöksiä kunnissa tehdään lapsiin ja nuoriin liittyen. Tästä syystä hakusanoja ei rajattu liian tarkasti kattamaan pelkkää lapsivaikutusten arviointia. Aineistosta nousseita, lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavia aihealueita eritellään yksityiskohtaisemmin tulokset-osiossa.

Pöytäkirjojen esityslistat taulukoitiin exceliin, ja kaikki sellaiset päätökset, jotka keskeisesti koskevat lapsia tai nuoria, merkittiin taulukkoon. Mikäli lapsivaikutusten arviointi oli tehty tai se oli edes mainittu, merkittiin se myös taulukkoon. Taulukointi auttoi hahmottamaan, minkälaisia ja kuinka paljon päätöksiä kunnissa tehdään lapsiin ja nuoriin liittyen.

Seuraavassa osiossa esitellään lyhyesti selvitykseen valikoituneet maakunnat ja kunnat lapsiystävällisyyden näkökulmasta, minkä jälkeen esitellään selvityksen tulokset.

4 Maakunnat ja kunnat

4.1 Keski-Pohjanmaa

Keski-Pohjanmaan maakunta muodostuu kahdeksasta kunnasta. [Keski-Pohjanmaan LAPE:ssa](#) toteutetaan muutosohjelman kaikkia neljää kehittämiskokonaisuutta, jotka ovat:

1. Lapsen oikeuksia ja tietoperusteisuutta vahvistava toimintakulttuurin muutos
2. Perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto
3. Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lapsen ja nuoren hyvinvoinnin tukena
4. Erityis- ja vaativimman tason palveluiden kehittäminen.

Toimintakulttuurin uudistamista Keski-Pohjanmaalla on tukenut mm. jo aiemmin sivuttu Unicefin lapsiystävällisen maakunnan pilottihanke. Pilotin tavoitteena on saada maakunnat omaksumaan lasten oikeudet päätöksenteon perustaksi. (UNICEFa.) Keski-Pohjanmaalla on toteutettu myös erittäin perusteellinen lapsivaikutusten arviointi liittyen lasten ja nuorten päi-vystyksen pilottikokeiluun, joka myös esitellään tässä selvityksessä (s. 16). Valmisteilla on myös maakunnallisen nuorisovaltuuston perustaminen. [Lapset pu-
heeksi -toimintamalli](#) on valittu levitettäväksi laaja-alaisesti eri palveluihin koko maakunnan alueelle. Lapset puheeksi on Suomen Mielenterveysseuran koordinoima vanhemmuuden tuen menetelmä, jonka tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä ja ylisukupolvisia ketjuja (Suomen Mielenterveysseura).

Kokkola on Keski-Pohjanmaan maakuntakeskus, jossa asuu reilu 47 000 asukasta. Kokkola on mukana [Unicefin lapsiystävällinen kunta](#) -mallin toteuttamisessa, jossa lapsiystävällisen kunnan mallia toteuttavat kunnat ovat sitoutuneet kaksi vuotta kestävään, lapsiystävällisyyttä edistävään kehittämistyöhön. Prosessin jälkeen kunnan on mahdollista saada Lapsiystävällinen kunta -tunnustus, jonka myötä sitoudutaan jatkuvaan lapsiystävällisyyden kehittämiseen. (UNICEFb.)

Toholammilla asukkaita on noin 3200. Toholampi on mukana LAPE-kontekstissa käynnistetyssä neuvolapilotissa, jossa terveydenhoitaja jalkautuu varhaiskasvatukseen tekemään terveystarkastuksia 2,5-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Pilotin tavoitteena on luoda tiiviimpää yhteistyötä neuvolan ja varhaiskasvatuksen välille sekä yhteistä kieltä lasten kehityksen arviointiin ja tukemiseen. (KP LAPE, 2018.)

4.2 Keski-Suomi

Keski-Suomi on 23 kunnasta koostuva maakunta, joka on väestökehitykseltään positiivinen. Keski-Suomen kunnat vaihtelevat runsaasti väkiluvultaan: kuntia on aina alle tuhannen asukkaan Luhangasta 140 000 asukkaan Jyväskylään. Myös Keski-Suomessa edistetään kaikkia neljää LAPE-muutosohjelman kehittämiskokonaisuutta.

Maakunnallisen lapsistrategian ohella Keski-Suomessa on tuettu toimintakulttuurin uudistamista mm. lapsivaikutusten arviointiin ja lapsibudjetointiin panostamalla, lapsiystävällisen kunnan sekä perheystävällisen työpaikan malleja edistämällä. Lisäksi käynnissä on [101 keskisuomalaista lapsitekoa -kampanja](#), jonka tarkoituksena on tehdä näkyväksi maakunnan alueella tehtyjä esimerkillisiä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia edistäviä erilaisia tekoja.

Jyväskylä on Keski-Suomen maakuntakeskus ja Suomen seitsemänneksi suurin kaupunki. Samalla se on myös asukasluvultaan tähän selvitykseen valituista kunnista suurin. Asukkaita Jyväskylässä on noin 140 000. Kokkolan tapaan myös Jyväskylä on ollut mukana toteuttamassa Unicefin lapsiystävällisen kunnan mallia, ja vuonna 2018 Jyväskylälle myönnettiin lapsiystävällisen kunnan tunnustus. Sekä Jyväskylä että Laukaa ovat mukana [Lapsi-SIB-hankkeessa](#), joka käynnistyy konkreettisesti syksyllä 2018. Tulospohjainen rahoitussopimus eli SIB on kunnalle yksi tapa rahoittaa hyvinvointia edistävää työtä. Lapsi-SIB-hankkeiden keskeisiä teemoja ovat lapsiperheiden arjen ja lasten kasvun tuki, koulunkäynnin edistäminen ja työelämään kiinnittyminen. (Keltanen, 2018.)

Laukaa on vajaa 19 000 asukkaan kunta. Laukaassa on LAPE:n kontekstissa panostettu erityisesti [hyvinvointi- ja perhekeskus HyPen](#) kehittämiseen. HyPeen on investoitu merkittävästi myös taloudellisesti ja sen tavoitteena on tarjota laadukkaita, saavutettavia ja oikea-aikaisia palveluja matalalla kynnyksellä.

Saarijärvellä asukkaita on noin 9700. Saarijärven peruskouluissa on käytössä Lapset puheeksi -toimintamalli. Lapset puheeksi -malli otettiin aluksi käyttöön määräaikaisena kokeiluna, mutta kesäkuussa 2017 kaupunginhallitus päätti jatkaa toimintaa hyvän palautteen perusteella.

Kyyjärvi on pieni, noin 1300 asukkaan kunta. Kyyjärvi ja Saarijärvi ovat molemmat mukana kehittämässä perhekeskusmallia kuntayhtymä Saarikan johdolla.

5 Tulokset

Tässä osiossa esitellään selvityksen tulokset ja vastataan täten kolmeen kysymykseen:

1. Minkälaisia lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavia päätöksiä tehtiin kunnissa vuonna 2017?
2. Miten lapsivaikutusten arviointi näkyy kuntien strategioissa ja hyvinvointisuunnitelmissa?
3. Kuinka monta lapsivaikutusten arviointia valikoituneissa kunnissa on vuoden 2017 päätösasiakirjojen perusteella tehty?

Päätöksentekoasiakirjoja läpi käydessä koottiin listaa lapsiin ja nuoriin keskeisesti vaikuttavista päätöksistä. Tarkoituksena oli hahmottaa ja tehdä näkyväksi lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa päätöksentekoa.

Aineistosta nousi keskeisesti esiin peruskoulun ja varhaiskasvatuksen palveluverkkoja koskevat asiat kuten toimitilaratkaisut, mahdolliset lakkauttamiset ja yhdistämiset. Varhaiskasvatukseen liittyen käsiteltiin subjektiivista päivähoito-oikeutta, varhaiskasvatuksen suhdeluvun muutosta, asiakasmaksuja ja tuen toteuttamista. Peruskoulun osalta käsiteltiin mm. koulun järjestämää aamu- ja iltapäivätoimintaa sekä sen asiakasmaksuja.

Harrastukset kuuluvat keskeisesti monien lasten ja nuorten elämään. Vuonna 2017 otoskunnissa käsiteltiin esimerkiksi liikuntapaikkojen rakentamista ja kunnostamista, harrastus- ja leiritöiminnan rahallista tukemista, liikuntapaikkojen käyttömaksuja sekä edullisten ja maksuttomien harrastusten mahdollistamista.

Nuorten työllistymistä ja syrjäytymisen ehkäisyyn paneuduttiin mm. erilaisten työllistämishankkeiden, kesätyöllistämisen tuen sekä ehkäisevän nuorisotyön avulla. Kunnissa pohdittiin myös tapoja edistää osallisuutta niin nuorisovaltuustojen kuin muidenkin toimintatapojen kautta (osallisuusohjelmat, asukasraadit). Terveysten edistämistä käsiteltiin esimerkiksi nuorille tarjottavan ilmaisen ehkäisyyn ja päiväkotiruokailujen sokerin vähentämisen muodossa.

Lasten ja nuorten kannalta keskeisiä aineistoista nousseita teemoja olivat myös liikenteeseen ja liikkumiseen liittyvät asiat: kevyen liikenteen väylien rakentaminen ja kunnostaminen, julkisen liikenteen palvelutaso, katuvalaistus ja turvallisuus (esim. koulumatkoilla). Puistojen ja leikkipaikkojen suunnittelu sekä jotkin asemakaavamuutokset todettiin lasten ja nuorten kannalta tärkeiksi.

Vuoden 2017 aikana kunnissa päätettiin monista hankkeista, joiden tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Tällaisia hankkeita ovat esimerkiksi Unicefin lapsiystävällinen maakunta ja kunta -projektit, Lapset puheeksi -toiminta, Hyvinvoiva nuori -hanke ja Haloo Laukaa! -hanke.

Kuten jo aiemmin todettua, kuntien toimintaa ohjaavat strategiat, suunnitelmat ja talousarviot ovat lasten kannalta keskeisiä. Kuntastrategioiden, hyvinvointisuunnitelmien ja talousarvioiden ohella kunnissa laadittiin myös mm. varhaiskasvatussuunnitelmia, opetussuunnitelmia sekä liikenneturvallisuussuunnitelmia.

Vuoden 2017 aikana kunnissa tehtiin paljon erilaisia selvityksiä päätöksenteon tueksi myös sellaisista aihepiireistä, jotka keskeisesti koskettavat lapsia ja nuoria. Selvityksiä tehtiin esimerkiksi liittyen päiväkotien ryhmäkokoihin, varhaiskasvatuksen toimintaprosesseihin ja päiväkotien turvallisuussuunnitteluun sekä erinäisiin asemakaavamuutoksiin ja hankesuunnitelmiin. Selvityksen tekeminen ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin lapsivaikutusten arviointi, vaikka lapsivaikutusten arviointi voikin olla osana laajempaa selvitystä.

5.1 Kuntastrategiat ja hyvinvointisuunnitelmat

Otoskuntien kuntastrategioiden ja hyvinvointisuunnitelmien perusteella voidaan todeta, että lapset ja nuoret ovat keskeisemmin esillä hyvinvointisuunnitelmissa. Kuntastrategioissa lapset ja nuoret ovat esillä enemmän maininnan tasolla – tämä selittyy tosin pääosin sillä, että kuntastrategiat ovat monisivuisten suunnitelmien sijaan tiiviitä paketteja, johon on lyhyesti kirjattu kunnan tavoitteet ja mahdollisesti toimenpiteet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. **Lapsivaikutusten arviointi oli mainittuna sekä Kokkolan että Jyväskylän hyvinvointisuunnitelmissa.**

Kokkolan kaupungin strategiassa yhtenä tavoitteena on lapsien oikeuksien ja lapsiystävällisyyden edistäminen. Toimenpiteenä mainitaan mm. Unicefin lapsiystävällisen kunnan mallin toteuttaminen ja sitä kautta myös tunnustuksen saaminen. Kokkolan hyvinvointisuunnitelman yhtenä painopistealueena on hyvinvointijärjestelmän vakiinnuttaminen, mikä tarkoittaa, että hyvinvoinnin edistäminen olisi mukana kaikessa kunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa, toteuttamisessa sekä arvioinnissa. Tavoitteena on myös vaikutusten ennakoarvioinnin käytön vakiinnuttaminen. Lapsivaikutusten arviointi on mainittu erikseen sivistyslautakunnan osalta.

Toholammin hyvinvointisuunnitelmassa lapset, nuoret ja perheet ovat keskeisessä asemassa. Erityisesti huomiota on kiinnitetty lasten osallisuuden ja harrastusmahdollisuuksien kehittämiseen. Kouluterveyskyselyn tuloksia hyödyntämällä pyritään pureutumaan esille nousseisiin ongelmiin. Lisäksi hyvinvointisuunnitelman mukaan Toholammin ”*kuraattori kohtaa vuosittain kaikki esikouluun tulevien lasten perheet. Toiminta on ainutlaatuista valtakunnassa ja muut kunnat ottavat työmuodosta mallia.*”

Jyväskylän kaupungin strategiassa on kaksi lapsiin liittyvää tavoitetta: ”*Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia terveeseen kasvuun ja hyvään oppimiseen*” ja ”*edistämme lasten ja nuorten liikuntaa päiväkodeissa, kouluissa ja vapaa-ajalla.*” Myös Jyväskylän hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu tavoite päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin vakiinnuttamisesta. Suunnitelmassa on erillinen maininta lapsivaikutusten arvioinnista.

Laukaassa on kokonaan oma lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, jossa hyvinvointia on tarkasteltu laaja-alaisena käsitteenä ja ilmiönä, joka muodostuu monista eri osa-alueista ja johon monet eri toimijat vaikuttavat. Suunnitelmassa käydään läpi lasten näkökulmasta niin sosiaali- ja terveystalvet, sivistystalvet kuin tekninen ja ympäristötoimikin.

Saarijärvellä noudatetaan sosiaali- ja terveystalvetkuntayhtymä Saarikan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Suunnitelmassa on nostettu esiin lasten, nuorten ja perheiden näkökulmien huomioiminen erityisesti yhdyskuntasuunnittelussa (asuinalueiden heterogeenisyys, turvallisuus, leikkipuistojen ja liikuntapaikkojen suunnittelu). Myös vaikutusmahdollisuuksien kehittämistä, niin lasten kuin vanhempienkin, on korostettu.

Kyyjärven kuntastrategian yhtenä painopisteena on yhteisöllisyysohjelman kehittäminen, minkä avulla eri ryhmiä edustavia kuntalaisia (mukaan lukien lapset ja nuoret) saataisiin mukaan päätöksenteon prosesseihin ja suunnitteluun. Hyvinvointisuunnitelman tavoitteena on vuoden 2018 tavoitteena ottaa käyttöön päätösten vaikutusten ennakoarvioinnit.

5.2 Lapsivaikutusten arviointi päätöksenteossa

Viimeisen 25 vuoden aikana peruskoulujen määrä on Suomessa puolittunut. Erityisesti pienet kyläkoulut ovat olleet lakkautusuhan alla. (Yliopistolehti 20.10.2017.) Tämä kehityskulku näkyy selkeästi myös aineistossa: niin Laukaassa, Saarijärvellä, Kyyjärvellä kuin Kokkolassakin on käynnissä peruskoulujen palveluverkon muutosprosessi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että pieniä kouluja lakkautetaan ja ne yhdistyvät osaksi jo olemassa olevia kouluja tai toiminta siirtyy rakenteilla oleviin uusiin koulukeskuksiin niiden valmistuttua.

Kokkolassa on käynnissä laaja niin peruskoulua kuin varhaiskasvatustakin koskeva palveluverkon muutos, jonka taustalla ovat mm. kaupungin hankala taloustilanne, varhaiskasvatuksen ja opetuksen lisääntyvä palvelutarve ja sote-uudistus. Palveluverkon muutoksia koskien perustettiin työryhmä, joka laati raportin, jonka pohjalta muutosehdotukset muotoiltiin. Maaliskuussa 2017 Kokkolan kaupunginvaltuusto (§15 13.3.2017) päätti ehdotuksen pohjalta, että lopulliset lakkauttamispäätökset tuodaan erikseen valtuuston päätettäväksi ja että lakkautettavien koulujen osalta tehdään lapsivaikutusten arvioinnit. Lakkautettavia kouluja oli kaiken kaikkiaan viisi: [Alaviirteen](#), [Kyrkbackenin](#), [Vitsarin](#), [Rödsön](#) ja [Länsipuiston](#) koulu. Vitsarin ja Rödsön koulujen osalta tehtiin yhteinen lapsivaikutusten arviointi, sillä molemmat koulut päätettiin yhdistää samaan, Chydeniuksen kouluun.

Kokkolassa on käynnissä kansallinen kaupunkipuisto -hanke. Kaupunki on laatinut puistosta esiselvityksen ja kaupunginvaltuusto päätti maaliskuussa 2017 (§ 16 13.3.2017) käynnistää hakuprosessin. Opetus- ja kasvatustaloutta (nyk. sivistyslautakunta) esitti, että hankkeesta tehtäisiin lapsivaikutusten arviointi, jotta pystyttäisiin kartoittamaan sen etuja, haasteita ja mahdollisuuksia lasten ja nuorten näkökulmasta. Valtuusto ei kuitenkaan tehnyt varsinaista päätöstä lapsivaikutusten arvioinnista, vaikkakin sen todettiin olevan kannatettava ajatus.

Keväällä 2017 Kokkolassa on tehty lapsivaikutusten arviointi myös [Rautatientoria koskevasta asemakaavamuutoksesta](#). Taustalla oli valmisteluvaiheessa annettu sivistysjohtajan lausunto, jonka mukaan ”*kaavasta tulee laatia lapsivaikutusten kolmivaiheinen arviointi, jossa erityisesti kiinnitetään huomiota turvallisuuteen ja toiminnallisuuteen.*”

Toholammilla ei tehty varsinaisia lapsivaikutusten arviointeja vuonna 2017 päätösasiakirjojen perusteella. Toholammilla on kuitenkin ollut jo 10 vuotta käytössä Koululiitu-ohjelma, jonka avulla arvioidaan koulumatkojen vaarallisuutta.

Jyväskylässä on päätöksenteko-asiakirjojen perusteella vuonna 2017 ollut käynnissä kaksi varsinaista lapsivaikutusten arvioinnin prosessia: yksi [subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden palauttamisesta](#) ja toinen iltapäivätoiminnan maksujen alentamisesta. [Iltapäivätoiminnan maksujen alentamisesta tehty lapsivaikutusten arviointi](#) esitellään tässä selvityksessä sivulla 19. Subjektiviisen varhaiskasvatusoikeuden palauttamisen osalta prosessi on vielä kesken, ja asian käsittelyä on tarkoitus jatkaa vuoden 2019 talousarvion käsittelyn yhteydessä. Vuonna 2017 Jyväskylän kaupunginvaltuusto teki lisäksi valtuustoaloitteen seurauksena virallisen päätöksen ottaa lapsivaikutusten arvioinnin käyttöön päätöksenteossa.

Laukaan kunnassa on tehty valtuustoaloite jo vuonna 2010 lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotosta (Alila, 2011, 25). Vuoden 2017 aikana päätöksentekoasiakirjojen perusteella Laukaassa ei ole tehty yhtään lapsivaikutusten arviointia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Laukaassa ei panostettaisi lapsiin ja nuoriin tai tehtäisi lasten hyvinvointia, terveyttä ja oikeuksia

edistäviä päätöksiä. Esimerkiksi Vihtavuoren nuorisotilan osalta nuorille on tehty kysely, jossa he ovat päässeet jakamaan omia näkemyksiään ”Unelmien nuorisotilasta”. Kysely on tehty osana Haloo Laukaa -hanketta, jossa painopisteenä on nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen käynnistäminen ja kehittäminen. Lasten ja nuorten kuuleminen ja osallistaminen ovat keskeisiä toimintakulttuurin uudistamisen osa-alueita.

Saarijärvellä kouluverkko on muutoksessa. Kouluverkon tilannetta on tarkasteltu vuosittain. Muutoksia on peilattu mm. suhteessa laskevaan oppilasmäärän ennusteeseen, kuntotutkimuksiin ja raportoituihin sisäilmaoireiluihin. Kouluverkkopäätöksen pohjaksi valmisteltiin viisi erilaista mallia, jotka esiteltiin sivistyslautakunnassa 19.1.2017. Lisäksi sivistyslautakunta toivoi, että eri vaihtoehtojen vaikutuksista toteutetaan lapsivaikutusten arvioinnit. Lopulta vaihtoehdoista toteutettiin swot-analyysi, johon myös lapsinäkökulma oli sisällytettyinä.

Myös **Kyyjärvellä** kouluverkko on muutoksessa ja käynnissä on uuden koulukeskuksen rakentaminen, jota kuvataan mittavana ja rohkeana investointina Kyyjärven kokoiselle kunnalle. Hankkeen avulla halutaan taata laadukas varhaiskasvatus ja perusopetus myös tulevaisuudessa. Riittävän lähellä sijaitsevat, laadukkaat varhaiskasvatus- ja koulupalvelut ovatkin usein pienten kuntien elinehto. Nopolan koulukeskushankkeen merkittävydestä Kyyjärven kunnalle kertoo sekin, että hankkeen etenemisestä ja kustannuksista on päätetty raportoida jokaisessa kunnanhallituksen kokouksessa (8.5.2017 § 72). Varsinaisia lapsivaikutusten arviointeja ei Kyyjärvellä tehty vuoden 2017 päätösasiakirjojen perusteella.

Taulukko 1. Otokuntien lapsivaikutusten arvioinnit vuonna 2017.

Keski-Pohjanmaa	Kokkola		Toholampi	
LAVA lukumäärä	5 (+1)		-	
LAVA sisällöt	Koulujen lakkautukset x 4 Asemakaavamuutos (Puiston suunnittelu)			
Keski-Suomi	Jyväskylä	Laukaa	Saarijärvi	Kyyjärvi
LAVA lukumäärä	2 (+1)	-	1	-
LAVA sisällöt	Iltapäivätoiminnan maksut Subjekttiivinen varhaiskasvatus-oikeus (Päätös LAVAn käyttöönottamisesta)		Kouluverkko	

Selvitykseen valituissa kuudessa kunnassa tehtiin siis vuoden 2017 päätöksentekoasiakirjojen perusteella **yhteensä kahdeksan lapsivaikutusten arviointia**.

6 Pohdinta

Otosalueen päätösasiakirjojen tarkastelun valossa lapsivaikutusten arviointi on vielä uusi toimintatapa päätöksentekoprosesseissa. Toisaalta voidaan ajatella, että kunnissa on arvioitu ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia pitkään erilaisia päätöksiä tehdessä, mutta arviointi ei ole jäsentynyt eikä sitä ole dokumentoitu. Vaikutusten arviointi tuo läpinäkyvyyttä päätöksentekoon, mutta sen edellytyksenä on järjestelmällinen tiedottaminen ja dokumentointi. Dokumentointi näyttääkin olevan yksi keskeinen kehittämiskohde tämän selvityksen perusteella. Voi olla, että lapsivaikutusten arviointia on tehty jossain muodossa osana valmistelua ja päätöksentekoa, mutta tämä ei ilmene päätösasiakirjoista. Asiakirjojen tarkastelun pohjalta voidaan myös päätellä, että suurten kuntien rakenteet mahdollistavat lapsivaikutusten arviointien toteuttamisen pieniä kuntia paremmin.

Otosalueen maakuntien ja kuntien kehittämistoiminnasta, suunnitelmista ja strategioista päätellen, voidaan myös olettaa, että lapsivaikutusten arviointi on nopeasti kehittyvä työtapana ja vuoden 2018 asiakirjojen tarkastelussa saatettaisiin löytää suurempi määrä dokumentoituja lapsivaikutusten arviointeja. Koska selvityksessä tarkasteltiin päätösasiakirjoja vain yhden vuoden ajalta, jättää se luonnollisesti ulkopuolelleen myös mahdollisesti aikaisempina vuosina tehdyt lapsivaikutusten arvioinnit. Tämän selvityksen ydin on ollut tutkia nimenomaan tehtyjä lapsivaikutusten arviointeja. Tarkoituksenamme ei ole väittää, että kunnissa, joissa lapsivaikutusten arviointi ei ole vielä vakiinnuttanut asemaansa, ei tehtäisi lapsiystävällisiä päätöksiä tai voitaisi edistää lapsiystävällistä toimintakulttuuria.

Lasten ja nuorten sekä muiden osallisten osallistuminen vaikutusten arviointiin päätösten valmisteluvaiheessa on iso toimintakulttuurin muutos. Jotta lasten näkemykset ja kokemukset saadaan tuotua päätöksenteon pohjaksi, tarvitaan monialaista yhteistyötä. Yksi valmistelija ei voi arvioida kaikkia vaikutuksia eikä kuulla kaikkia lapsia. Tähän tarvitaan eri asiantuntijoiden ja lasten parissa työskentelevien panosta. Tarvitaankin muutosta yksin tekemisen kulttuurista kohti yhdessä tekemistä. Tämä asettaa pienille ja isoille kunnille erilaisia haasteita: pienissä kunnissa yksittäisten työntekijöiden vastualueet ovat usein laajoja, mutta toisaalta lasten ja nuorten kuuleminen on mahdollista ilman raskaita prosesseja. Monialainen yhteistyö ei kuitenkaan tarkoita vain valmistelutasolle rajoittuvaa asiantuntijoiden välistä yhteistyötä, vaan myös esimerkiksi koulujen, päiväkotien ja eri sosiaali- ja terveyspalvelun parissa työskentelevien ihmisten kuulemista.

Sote- ja maakuntauudistus tuo mukanaan monenlaisia uudistuksia, jotka ovat osin kytköksissä lapsivaikutusten arviointiin. Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä laatima [Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi -selvitys](#) paneutuu siihen, miten lapsi- ja perhelähtöisyys varmistetaan tulevaisuudessa. Lapsivaikutusten arvioinnin osalta mainitaan, että lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla kattavaa niin kunta- kuin maakuntatasolla. Tätä edistetään mm. lasten oikeuksista tietoisuutta lisäämällä sekä kouluttamalla toimijoita lapsivaikutusten arviointien tekemiseen ja lapsibudjetointiin. Jokaiseen maakuntaan muodostetaan maakunnan ja kuntien yhteinen LAPE-yhteistyöryhmä, jonka yhtenä tehtävänä on edistää lapsivaikutusten arviointia. (STM, 2018.) Yhdyspintaselvityksen linjaukset ovat sängen yhteneväisiä tämän selvityksen tulosten kanssa: lapsivaikutusten arvioinnin aseman vakiinnuttaminen vaatii vielä töitä.

Aiemmin lyhyesti sivuttuun, MLL:n Keski-Suomessa toteutettavaan kunnanjohtajille suunnattuun lapsivaikutusten arviointi -kyselyyn vastasi 10 kuntaa 22:sta. Vastaukset ovat osin

samankaltaisia kuin tässäkin selvityksessä: tulosten valossa lapsivaikutusten arviointi näyttää olevan monelle kunnalle uusia asia, eikä vakiintuneita toimintatapoja sen toteuttamiseen ole ehtinyt muodostua. LAPE-ohjelma on kuitenkin onnistunut lisäämään tietoutta lapsivaikutusten arvioinnista ja sen tarpeellisuudesta, ja monessa kunnassa lapsivaikutusten arviointeja on myös alettu tehdä. Vastauksissa kuitenkin korostuu koulutuksen tarve. Vaikka lapsivaikutusten arviointi ei itsessään ole vieras käsite, tuntuu se jääneen hieman irralliseksi osaseksi, jonka ymmärretään koskettavan lähinnä päätöksentekijöitä. Tulevaisuudessa olisi tärkeää, että ymmärrettäisiin kokonaisvaltaisemmin, mitä lapsivaikutusten arviointi pitää sisällään. Kuntiin tarvitaan vahvempaa tietoperustaa sekä toisaalta konkretiaa ja sitoutumista esimerkiksi nimeämällä lapsivaikutusten arviointia koordinoivia henkilöitä. Yksi lapsivaikutusten arviointia tukeva rakenne on Kuntaliiton EVA-työkalu, joka taipuu myös lapsivaikutusten arvioinnin tarkasteluun.

LAPE-muutosohjelman osana toteutetut pilotoinnit ovat osoittaneet, että lapsivaikutusten arviointi ravistelee voimakkaasti perinteistä päätöksentekoa ([Honkanen, 2018](#)). On ymmärrettävää, että toimintakulttuurin muutos ei tapahdu nopeasti. Tätä muutosta on kuitenkin mahdollista tukea muun muassa kokemuksiä jakamalla. Tämän selvityksen toisessa osiossa kuvataan lapsivaikutusten arviointien esimerkkejä eri toimialoilta eri puolelta Suomea.

OSA II

7 Esimerkit – Miten lapsivaikutusten arviointia on tehty?

Selvityksen toisessa osiossa esitellään viisi erilaista esimerkkiä toteutetuista lapsivaikutusten arvioinneista. Lopuksi esitellään lyhyesti myös kirkon toimintaa ja lapsivaikutusten arviointia seurakuntien toiminnassa.

7.1 Soiten lasten ja nuorten päivystys

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymässä Soitessa käynnistettiin lasten ja nuorten päivystysten pilotti osana LAPE-muutosohjelmaa lokakuussa 2017. Pilottijakson päätyttyä lasten päivystystä päätettiin jatkaa määräaikaaisesti ja samalla päätettiin toteuttaa lapsivaikutusten arviointi, jotta päivystysten vaikutuksista saataisiin vertailtavaa tietoa päätöksenteon tueksi. [Soiten LAVA](#) on toteutettu hyvin perusteellisesti ja materiaalia on paljon, eikä tässä kuvauksessa ole mahdollista mennä yksityiskohtiin vaan ennemmin muodostaa tiivis kuvaus prosessin pääpiirteistä.

Soiten LAVAssa näkyy vahvasti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja sitä ohjaavien yleisperiaatteiden vaikutus. Lasten ja nuorten päivystysten vaikutuksia on peilattu suhteessa kaikkiin neljään periaatteeseen: syrjimättömyyden periaatteeseen, lapsen edun ensisijaisuuden periaatteeseen, lapsen oikeuteen tulla kuulluksi sekä lapsen oikeuteen elää ja kehittyä. LAVAn taustalla vaikutti lisäksi uusi 1. tammikuuta 2018 voimaan astunut päivystysasetus (583/2017), joka edellyttää eri potilasryhmien huomioimista päivystyksessä (14§). Alaikäiset ovat yksi ryhmä, joiden huomioimista asetuksessa korostetaan.

Soiten lapsivaikutusten arviointi on esimerkki laajasta LAVA-prosessista. Prosessin aikana tietoa vaikutuksista kerättiin liittyen lapsiin, perheisiin, palvelun toteuttamiseen sekä tuottamiseen. Lisäksi kuultiin laajasti eri ryhmiä: lapsia, vanhempia, Soiten henkilöstöä sekä muita yhteistyö- ja sidosryhmiä kuten apteekkeja, poliisia, lastensuojelun työntekijöitä ja ensihoitoa. Soiten LAVAn toteuttivat pääasiassa kaksi LAPE-ohjelman työntekijää.

Kuvio 1. Soiten lapsivaikutusten arvioinnin prosessi.

Lapsivaikutusten arvioinnin ohjausryhmän sekä vanhemmista koostuneen Soiten perhepalveluiden asiakasraadin avulla muodostettiin päivystykseen liittyvät arviointikohteet, joiksi valikoituivat: odotustilat (viihtyisyys, turvallisuus), odotusaika, kohtaaminen, päivystyksen palveluprosessin laatu sekä päivystyksestä aiheutuvat kustannukset. Vanhemmille suunnatusta nettikyselystä muodostui laaja aineisto (347 vastausta), joiden tuloksia myös nuorten näkemykset tukivat. Lasten ja nuorten osallistaminen ja kuuleminen on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia. Lastenpäivystyksen osalta kuultiin niin Vetelin kuin Kokkolan nuorisovaltuustoja, minkä lisäksi hyödynnettiin aiemmin toteutetusta lasten palvelukävelystä syntyneitä ideoita. Palvelukävelyyn osallistui yksi suomenkielinen 4-luokka ja yksi ruotsinkielinen 5-luokka.

Lasten ja nuorten päivystyksen näkökulmasta lapsivaikutusten arvioinnin tulokset olivat arviointikohteesta riippumatta erittäin positiiviset. LAVA:n perusteella voidaan todeta, että lapsen etu ja oikeudet toteutuvat kokonaisvaltaisesti paremmin verrattuna yhteispäivystykseen. Erillisen lasten ja nuorten päivystyksen odotustilat vastaavat paremmin lasten ja lapsiperheiden tarpeita – ilmapiiri on turvallinen ja virikkeellinen. Odotusajat ovat lyhentyneet ja oikean avun piiriin pääsee nopeammin. Kohtaamiset henkilökunnan kanssa on koettu inhimillisiksi, turvallisiksi ja empaattisiksi. Henkilökunta on aktiivista ja osoittaa aitoa kiinnostusta asiakkaita kohtaan. Kiireellisissä asioissa hoito järjestyy nopeasti. Lastensuojelun näkökulmasta palvelu on ollut nopeaa, joustavaa ja asiantuntevaa verrattuna aikaisempaan tilanteeseen, jossa yhteistyö lastensuojelun ja yhteispäivystyksen välillä ei ole ollut aina toimivaa, mikä on pahimmillaan vaarantanut lapsen oikeusturvan. Yhteispäivystyksessä turvattomuuden tunnetta lapsille ja perheille on aiheuttanut erityisesti päihtyneiden potilaiden käyttäytyminen.

Soiten LAVA:ssa katse suunnattiin myös tulevaisuuteen. Esille nostettiin lasten ja nuorten päivystyksen laatukriteerit, joiden kautta voidaan arvioida toimintaa jatkossa. Soiten valtuusto päätti yksimielisesti kesäkuun 2018 kokouksessaan (§7 18.6.2018) vakiinnuttaa lasten ja nuorten päivystyksen. Päätöksessä ei erikseen sitouduttu seurantaLAVAn toteutukseen, mutta LAVAn hyödyntämistä palveluiden arvioinnissa aiotaan jatkaa.

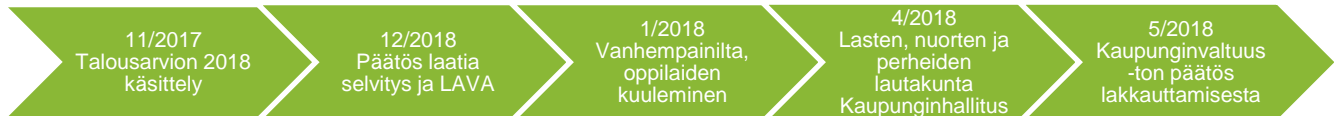
Soiten LAVA toimii erinomaisena esimerkkinä siitä, mitä lisäarvoa lapsivaikutusten arvioinnilla voi päätöksenteon kannalta olla. LAVA osoittaa yksiselitteisesti, että lapsen oikeudet toteutuvat erillisessä lasten ja nuorten päivystyksessä paremmin. Lapsivaikutusten arviointia on päätetty kehittää edelleen Soiten ja Keski-Pohjanmaan LAPEn yhteistyönä. Seuraavana arvioinnin kohteena ovat lasten neuropsykiatriset palvelut. Samalla LAPE:ssa työstedetään LAVA-mallia maakunnallisesti lasten ja nuorten palveluiden vaikutusten arviointiin ja päätöksenteon tueksi Keski-Pohjanmaalle.

7.2 Karstun alueen opetuksen järjestäminen

Lohjalla on toteutettu lapsivaikutusten arviointi liittyen [Karstun alueen opetuksen järjestämiseen](#). Kouluverkkojen muutokset ovatkin hyvin tyypillisiä tilanteita toteuttaa LAVA. Karstun alueen opetuksen järjestämistä käsiteltiin Lohjan kaupunginvaltuustossa vuonna 2015, jolloin valtuusto päätti jatkaa koulun toimintaa. Vuoden 2018 talousarvion käsittelyn yhteydessä valtuusto ei kuitenkaan enää varannut rahoitusta Karstun koululle syksystä 2018 eteenpäin. Tämän seurauksena lasten, nuorten ja perheiden lautakunta päätti käynnistää selvityksen Karstun koulun tulevaisuudesta ja osana selvitystä päätettiin laatia lapsivaikutusten arviointi. Lohjan palvelutuotantolautakunta puolsi selvityksen tekemistä ja totesi lausunnossaan, ettei nel-

jän rakennuksen peruskorjaus ole perusteltua oppilasmäärän vähyyteen vedoten. Lapsivai-
kutusten arvioinnin tekemiseen osallistui useita Lohjan kaupungin työntekijöitä kuten asiak-
kuuspäällikkö, palvelupäällikkö ja toimialajohtaja sekä Uudenmaan
LAPE:n hankepäällikkö.

Kuvio 2. Karstun alueen opetuksen järjestäminen.

Karstun koulu on pieni kyläkoulu (lukuvuonna 2017–18 26 oppilasta), jonka oppilasmäärän ennuste on laskeva. Vaihtoehtoja koulun toiminnan tulevaisuudelle oli kaksi: joko koulu jatkaa toimintaansa entiseen tapaan (ns. nollavaihtoehto) tai oppilaat siirtyvät 10 kilometrin päässä sijaitsevaan Roution kouluun. Oppilaat siirtyisivät jo olemassa oleviin ryhmiin, tosin joidenkin luokkien kohdalla koulujen yhdistyminen aiheuttaisi mahdollisesti luokkien jakamisen, sillä Karstun koululla on yhdistelmäluokkia. Tässä vaihtoehdossa Karstun koulun kaikki oppilaat siirtyisivät koulukuljetukseen. Vaihtoehtojen vaikutuksista muodostettiin taulukko, jossa tarkasteltiin vaikutuksia mm. oppimisympäristöön, koulukuljetuksiin, valinnaisaineisiin, opetus-henkilöstöön, sosiaalisiin suhteisiin, oppilashuollon saatavuuteen, harrastus- ja liikuntamahdollisuuksiin sekä yhdenvertaisuuteen.

Lapsivaikutusten arviointi esiteltiin oppilaiden huoltajille Karstun koulun vanhempainillassa. Huoltajille esiteltiin menetelmät, joita suunniteltiin käytettävän lasten kuulemisessa ja osallistamisessa. Samalla huoltajilta kerättiin ideoita, ajatuksia ja tunnelmia liittyen koulun tulevaisuuteen. Lasten kuuleminen toteutettiin lopulta kahden päivän aikana osana tavallista koulupäivää. Oppilaita rohkaistiin kertomaan ja jakamaan omia näkemyksiä, toiveita ja odotuksia. Yhdessä kartoitettiin Karstun koulun hyviä puolia sekä kehittämiskohtia. Pohdittiin, millaista arki olisi, jos Karstun koulua ei enää olisi ja mikä siinä kaikkein eniten huolettaisi. Keskusteluista muodostettiin yhteenveto, joka luettiin ääneen lause kerrallaan ja oppilaat pääsivät kertoamaan omin sanoin, miten he olivat luetun kohdan ymmärtäneet.

Oppilaiden suurimmat huolenaiheet liittyivät pitenevään koulumatkaan ja sitä myötä piteneviin koulupäiviin. Koulukyyti ja mahdollisesti ruuhkaisessa bussissa matkustaminen koettiin turvattomuutta lisäävänä tekijänä. Pienen koulun hyvinä puolina nähtiin myös vahva yhteisöllisyys sekä mahdollisuus puuttua ongelmatilanteisiin, kuten kiusaamiseen, nopeasti. Oppilaat näkivät koulujen yhdistymisessä kuitenkin myös positiivisia puolia: Roution koulu on hieno ja uusi, ja sieltä voisi saada uusia kavereita. Oppilaiden murehtiessa koulumatkan vaikutuksia, painottivat kyläläiset prosessin aikana Karstun koulun sosiaalista merkitystä kyläyhteisölle ja kylän vetovoimaisuudelle.

Selvityksen laatimisen jälkeen asian käsittely eteni lasten, nuorten ja perheiden lautakunnasta kaupunginhallitukseen ja sieltä kaupunginvaltuustoon, jossa lopullinen päätös Karstun koulun tulevaisuudesta tehtiin. Koska konsensusta asian suhteen ei missään vaiheessa löytynyt, äänestettiin Karstun koulun tulevaisuudesta jokaisen käsittelyn yhteydessä. Äänestystulokset olivat hyvin tasaisia, mutta lopulta valtuusto äänesti koulun lakkauttamisen puolesta äänin 29–22.

Lapsivaikutusten arviointi ei automaattisesti tee päätöksenteosta helpompaa. Käsiteltävät asiat ovat usein kompleksisia ja eri näkökulmien arvottaminen (esim. sosiaalinen, taloudellinen) on haastavaa. Karstun koulun esimerkissä lapsivaikutusten arvioinnin kautta saatiin päätöksentekoon lisää tietoa ja näkökulmia eri ikäryhmiin kuuluvilta kuntalaisilta sekä arvokas kokemus lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisesta.

7.3 Iltapäiväkerhotoiminnan maksujen alentaminen Jyväskylässä

Jyväskylässä on tehty [lapsivaikutusten arviointi aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen alentamisesta](#). Syksyllä 2016 valtuustoaloitteessa esitettiin, että Jyväskylässä selvitettäisiin mahdollisuuksia aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen alentamista tai maksuista vapauttamista varhaiskasvatuspalvelujen maksuvapautusten mukaisesti. Aloitetta perusteltiin sillä, että kaikki pienituloiset perheet eivät ole oikeutettuja jo olemassa oleviin maksualennuksiin. Osana selvitystä päätettiin laatia lapsivaikutusten arviointi.

Kuvio 3. Iltapäivätoiminnan maksujen alentaminen Jyväskylässä.

Jyväskylän LAVAssa vaikuttaa vahvasti perusopetuslaki, YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä lasten ja lapsiperheiden yhdenvertaisuus. Tutkimustiedon kautta LAVA peilaa aamu- ja iltapäivätoiminnan merkitystä lapseen kohdistuviin psykososiaalisiin vaikutuksiin. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomuksen keskeisiä kehittämisen painopistealueita ovat yksinäisyyden vähentäminen, eriarvoisuuden ja polarisaation loiventaminen sekä palvelujen saatavuus ja saavutettavuus. Lapsen osallistumattomuus iltapäivätoimintaan ja yksin kotona oleminen aiheuttivat arvioinnin perusteella huolta sekä vanhemmille että toiminnanjärjestäjille.

Vuoden 2016 elokuussa tuli voimaan perusopetuslain muutos, jossa määritellään iltapäivätoiminnasta perittävien kuukausimaksujen määrä (perusopetuslaki 48 f §). Jyväskylässä toimialajohtaja vahvisti viranhaltijapäätöksellä helmikuussa 2017, että toiminnan hintoja ei koroteta maksimin mukaisesti lukuvuodelle 2017–2018. Selvityksessä tuotiin esille palvelut, joista perheillä oli mahdollisuus hakea maksuhelpotusta olemassa oleviin toimintamaksuihin.

Lapsivaikutusten arvioinnin keskeisenä tavoitteena oli selvittää, miten lapsen oikeudet toteutuvat ja minkälaisia hyötyjä tai haittoja päätöksestä voi seurata. Jyväskylän LAVA-prosessissa toteutettiin kyselyt sekä lapsille, vanhemmille että palveluntuottajille. Lasten näkökulma tuotettiin vuosittain tapahtuvan asiakastytyväisyyskyselyn kautta. Lapsille suunnattua kyselyä muokattiin edelliseen kyselyyn (2013–2014) verraten siten, että lapsen osallisuutta ja liikumista koskevia kysymyksiä lisättiin ja kysely toteutettiin lapsille, jotka osallistuivat iltapäivätoimintaan. Kysely tuotti 878 vastausta. Vanhemmille suunnatun kyselyn teemoina olivat toiminnan yhdenvertaisuus, toiminnan merkitys sekä toimintaan osallistuminen. Kyselyssä tiedusteltiin myös perheen tulotasoa. Kysely toteutettiin toukokuussa 2017 ja kysely tavoitti vanhempia (486 kpl) kaikilta kaupungin alueilta.

Palveluntuottajien näkemys oli yhteneväinen aloitteen kanssa. Lisäksi he olivat käytännön tasolla havainneet, että usein juuri pienituloisten perheiden lapset olisivat olleet kipeimmin palvelun tarpeessa. Yhdenvertaisuuden ja tasapuolisen palveluiden tuottamisen näkökulmasta tulisi siis taata kaikille halukkaille lapsille mahdollisuus osallistua iltapäivätoimintaan.

Lapsivaikutusten arvioinnin yhteenvetona todettiin, että aamu- ja iltapäivätoiminta on erittäin merkityksellistä niin lapsille kuin perheillekin. Nykytilanteessa kaikki lapset eivät olleet yhdenvertaisessa asemassa toimintaan osallistumisen suhteen. Taloudellisten vaikeuksien todettiin kasautuvan helposti muiden ongelmien kanssa. Toiminnan mahdollistaminen perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta on yksi tapa ennaltaehkäistä yksinäisyyttä, syrjäytymistä ja katkaista ylisukupolvisten ongelmien ketjuja.

Lapsivaikutusten arvioinnin tuloksena iltapäivätoiminnan asiakasmaksuja alennettiin pienituloisilta perheiltä 1.4.2018 alkaen. Sivistyslautakunnan päätöksen mukaisesti maksu poistui kokonaan toimeentulotukiasiakkailta sekä lastensuojelulausunnon perusteella. Pienituloisten perheiden toimintamaksu puolitettiin. Pienituloisuuden määrittelyssä otettiin käyttöön varhaiskasvatuslain mukaiset tulorajat.

Lapsivaikutusten arviointiin kuuluu myös päätöksenteon jälkeen toteutettava seuranta-arviointi. Jyväskylässä päätettiin, että kevään 2018 aikana saatavien kokemusten perusteella selvitetään maksuhelpotusten käytänteet jatkossa. Asiakasperheille toteutetaan uusintakyseily keväällä 2019, jossa arvioidaan toimintamaksujen vaikutusta iltapäivätoimintaan osallistumiseen. Myöhemmin on mahdollista pohtia myös aamutoiminnan järjestämistä.

Iltapäiväkerhomaksujen palauttamisesta laadittu LAVA toimii oivallisena esimerkkinä siitä, miten lapsivaikutusten arvioinnin kautta voidaan lisätä lasten ja lapsiperheiden yhdenvertaisuutta sekä pidemmällä tähtäimellä myös hyvinvointia.

7.4 Lapsivaikutusten arviointi osana Hervanta-Vuoreksen perhekeskuksen kehittämistyötä

LAPE-ohjelman yksi neljästä kehittämiskokonaisuudesta on ollut perhekeskustoimintamallin kehittäminen ja käyttöönotto. Perhekeskuksen tarkoituksena on verkostoida lapsiperheiden tarvitsemat ja käyttämät palvelut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jotta apu ja tuki olisivat lähellä sekä helposti saatavilla. Perhekeskus edistää lapsen ja perheen terveyttä sekä hyvinvointia muun muassa tarjoamalla varhaista tukea ja hoitoa sekä vanhemmuuden ja parisuhteen tukea. Perhekeskuksen toiminnan tavoitteena on myös ehkäistä lähisuhdeväkivaltaa sekä tukea vanhempia erotilanteissa. Perhekeskuksessa otetaan huomioon perheiden moninaisuus ja monikulttuurisuus siten, että jokainen kokee olonsa tervetulleeksi. Perhekeskuksen tarkoituksena on samalla toimia myös yhteisöllisenä kohtaamispaikkana. ([STMe.](#))

Pirkanmaan LAPE:ssa perhekeskusta pilotoidaan neljällä alueella: Kangasalla, Lempäälässä, Nokiolla sekä Tampereella. Tampereella, Hervanta-Vuoreksen alueella [suunnittelutyön yhteydessä on toteutettu lapsivaikutusten arviointia](#). Koska kyseessä on pilottiprojekti, pääsevät lapset keskeisesti vaikuttamaan perhekeskusten tulevaisuuteen. LAVA-työskentelyn pohjalta on myöhemmin tarkoitus muodostaa yleisiä suuntaviivoja, joita myös muut perhekeskukset ympäri Suomen pystyisivät hyödyntämään toiminnassaan.

Perhekeskuksen ydin on lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen – kehittämistointa on siis lähtökohtaisesti lapsi- ja perhelähtöistä. Lapsivaikutusten arviointi on tuonut perhekeskustyöhön lisäarvoa erityisesti lasten kuulemisen ja osallistamisen kautta. Hervanta-Vuoreksen alueella pilottisuunnitelman teemoja työstettiin yhdessä kahden, alakoululaisista koostuvan ryhmän kanssa erilaisia toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä. Ryhmät määrytyivät asuinalueen perusteella: Hervannasta mukana oli alueellinen lasten parlamentti ja Vuoreksesta oppilaskunnan hallitus.

Lasten kanssa toteutettiin esimerkiksi karttatyöpaja, jossa he merkitsivät karttaan mm. lapsille ja perheille suunnattuja palveluita, paikkoja joissa he käyvät tai jossa he tapaavat kavereita sekä paikkoja, jotka pelottavat tai tuntuvat vaarallisilta. Lisäksi pohdittiin, missä kohtaamispaikka voisi sijaita ja millainen ylipäättään olisi hyvä kohtaamispaikka. Lapset saivat kertoa ajatuksiaan vertaistuesta ja siitä, minkälaisissa tilanteissa lapsi voi ylipäättään tarvita vertaistukea. Lisäksi pohdittiin erotilanteita, monikulttuurisuutta, hyvää elämää ja kiireellisen avun saamista. Lapset työskentelivät pienryhmissä ja loivat kuvitteellisen hahmon, joka kokee erilaisia vaikeita tilanteita (kiusaamista, väkivaltaa, vanhempien ero). Lapset pohtivat, mistä näissä tilanteissa saisi apua ja kenelle voisi mennä puhumaan.

Lasten kanssa työskentely muistutti osaltaan myös siitä, miten tärkeää on huomioida alueelliset erot. Hervanta ja Vuores ovat kaksi hyvin erilaista aluetta, jos tarkastellaan esimerkiksi asukkaiden sosioekonomista taustaa, ulkomaalaistaustaisen väestön osuutta ja yksinhuoltajien määrää. Erilaiset taustatekijät vaikuttavat siihen, minkälaista apua tarvitaan tai kaivataan.

Perhekeskuskehittämistyön yhteydessä toteutettu lapsivaikutusten arviointi osoittaa, miksi lasten ja nuorten kuuleminen on tärkeää. Kun tuotamme palveluita, emme voi olettaa, että tiedämme tulevia asiakkaita paremmin, mitä esimerkiksi perhekeskuksessa olisi hyvä olla tai mikä olisi sille ideaali sijainti.

7.5. Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen osana Lahden yleiskaava-prosessia

Lahden yleiskaavoituksen yhtenä strategisena tavoitteena on lapsiystävällinen kaupunkiympäristö ja lasten kuuleminen suunnittelussa. Jatkuva yleiskaavaprosessi alkoi Lahden kaupungissa vuonna 2009. Lahdessa tarkistetaan strategisia maankäytön ja liikenteen suunnitelmia valtuustokausittain. Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen on osa Lahden kaupungin lapsiystävällisen kaupungin toimintaa. Tavoitteena on osallistaa lapsia heidän lähiympäristöään koskevissa päätöksissä ja arvioida ennakoiden yleiskaavatyön vaikutuksia lapsiin ja perheisiin.

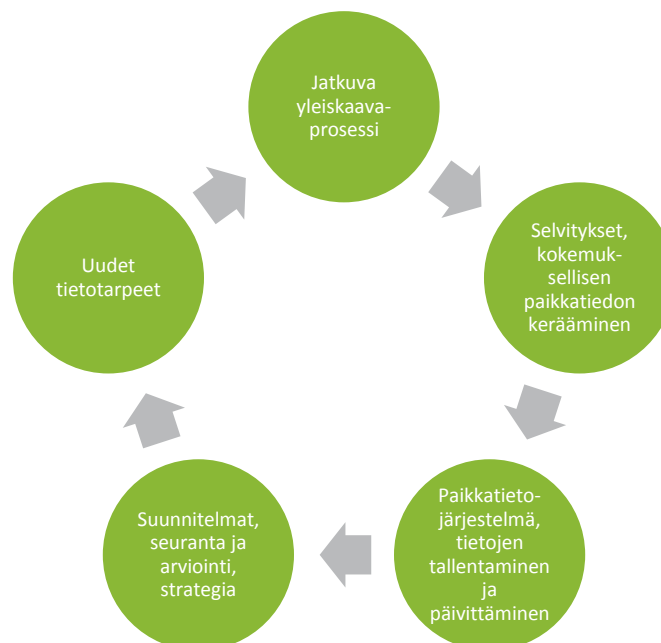
Yleiskaavan lapsivaikutusten arvioimiseksi on selvitetty lasten näkökulmia esimerkiksi Kaupunki lasten kokemana -tutkimuksessa (Leskinen, 2015) sekä kartoittamalla päiväkotien käyttämät lähiluontoalueet koko kaupungissa. Vuosina 2014 ja 2016 toteutetulla lähiluontokartoituksella haluttiin selvittää, mitkä päiväkotien lähellä olevat alueet ovat tärkeitä päiväkotien toiminnalle, toimivat oppimis- ja kasvatusympäristöinä tai tukevat lapsiystävällistä kaupungissa liikkumista. Lapsilta ja lapsista on kerätty paikkatietoa mm. lempipaikoista, vaaralliseksi koetuista kohteista ja käytetyistä merkitsemättömistä reiteistä rakennetussa tai luonnonvaraisessa ympäristössä. Paikkatietojärjestelmän ansiosta näin kerätty [kokemuksellinen tieto on mukana kaupunkisuunnittelussa](#) samalla tavalla kuin muukin tieto.

Tietoa lapsilta on kerätty eri tavoin. Menetelminä ovat olleet muun muassa piirtäminen katu-liiduilla, retkeily maastossa ja tarinankerronta lasten iästä riippuen. Esimerkiksi Kytölän päiväkodin asemakaavatyön yhteydessä lapset ottivat kuvia heille merkityksellisistä paikoista. Kuvat merkittiin lapsenomaiseksi tulkitulle kartalle, jonka jälkeen lapset ideoivat ryhmissä tulevan päiväkodin ulkoalueita. Aleksanterinkadun auditoinnissa puolestaan hyödynnettiin valokuvausta menetelmänä ja käytettiin Feedback-alustaa palautteen keräämiseen. Kaupungin ympäristöneuvonnan henkilöstö on vierailut päiväkodeissa auttamassa tiedon keräämisessä ja tiedon tallentamista on tehty yhdessä.

Kerätty kokemuksellinen tieto pyritään aina tallentamaan paikkatietojärjestelmään ja jakamaan selailuohjelman kautta suunnittelijoiden käyttöön, jotta se voidaan ottaa huomioon kaavoituksessa, liikennesuunnittelussa ja muussa toiminnassa. Tietoa pidetään ajan tasalla paikkatietojärjestelmässä. Paikkatiedon keräämisessä hyödynnetään sähköisiä alustoja (mm. Maptionnaire, ePalaute, Feedback), joiden avulla palautteet saadaan sijoitettua suoraan kartalle. Vastaajamäärien perusteella tämän on havaittu madaltavan palautteen antamisen kynnyksiä. Lahden kaupungilla on käytössä Trimble Locus -paikkatietojärjestelmä rakennetun ympäristön paikkatietojen hallintaan ja mallintamiseen ja paikkatietoja on helppo selaila selaimessa toimivalla WebMap-sovelluksella. Oleellista on kaavoittajien, paikkatietoasiantuntijoiden ja lasten kanssa työskentelevien ihmisten välinen hyvä yhteistyö.

Lahdessa toteutettava kokemuksellisen paikkatiedon kerääminen on erinomainen esimerkki lapsivaikutusten arviointityöstä, jossa lasten näkökulma on integroitu osaksi jatkuvaa, strategista suunnitteluprosessia.

Kuvio 4. Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen Lahdessa.

8 Lapsivaikutusten arviointi kirkon toiminnassa

Lapsivaikutusten arviointia ja lapsiystävällistä päätöksentekokulttuuria voidaan edistää myös julkisen hallinnon ulkopuolella. Evankelis-luterilaisen kirkon 1. tammikuuta 2015 voimaan astuneen kirkkojärjestyksen säännöksen mukaan ”*lapsen edun edistämiseksi kirkollisen viranomaisen on päätöksen valmistelussa arvioitava ja otettava huomioon sen vaikutukset lapsiin*” (Kirkkojärjestys, 23 luku, 3§).

Seurakunnissa on kuultu lapsia ja nuoria erilaisten päätösten yhteydessä liittyen esimerkiksi tilojen myymiseen ja uusien työntekijöiden rekrytoimiseen. Nuoret ovat päässeet vaikuttamaan uusien tilojen hankintaan, jotta tilat palvelisivat mahdollisimman hyvin heidän tarpeitaan. Moniin seurakuntiin on lisäksi nimetty lapsiasiahenkilöitä sillä ajatuksella, että he voivat olla toteuttamassa lapsivaikutusten arviointeja ja ylipäätään toimia kirkon yhdyshenkilöinä lapsille, nuorille ja perheille.

Kun lapsia kuullaan ja osallistetaan osana lapsivaikutusten arviointia, on tärkeää, että työskentelyn tuloksia myös hyödynnetään päätöksenteossa tai toiminnassa, josta arviointia tehdään. [Viitasaaren seurakunnassa](#) on tehty lapsivaikutusten arviointia osana seurakunnan strategian valmistelua. Osana strategian työstämistä lapset vastasivat kyselyyn, jossa he pääsivät kertomaan mm. mikä kirkossa on kivaa, mikä tylsää, minkälaiseen toimintaan he mielellään osallistuvat tai eivät osallistu. Kyselyn tulokset esiteltiin seurakunnan työntekijöille sekä päättäjille osana strategiapäivää. Kyselyn seurauksena päätettiin esimerkiksi toteuttaa jumalanpalveluksia, joissa on vähemmän istumista ja enemmän liikettä. Leiriohjelmaan puolestaan lisättiin enemmän vapaa-aikaa ja vaihtoehtoisuutta.

9 Yhteenveto

Tämän selvityksen tavoitteena on ollut yhtäältä valottaa lapsivaikutusten arvioinnin tilannetta suomalaisissa kunnissa ja toisaalta tarjota konkreettisia esimerkkejä siitä, miten lapsivaikutusten arviointeja on toteutettu. Selvityksen tavoitteena on omalta osaltaan tukea ja innostaa lapsivaikutusten arviointien tekemiseen jatkossa.

Aikaisemman tutkimuksen, tiedon ja otoskuntien vuoden 2017 päätöksentekoasiakirjojen perusteella lapsivaikutusten arviointi on vielä uusi toimintatapa, jonka vakiinnuttaminen vaatii määrätietoista työskentelyä. LAPE-muutosohjelma on onnistuneesti lisännyt tietoisuutta lapsivaikutusten arvioinnista ja lasten oikeuksista. Kiinnostavaa onkin nähdä, miten toimintakulttuurin uudistuminen kehittyi ja minkälainen tilanne kunnissa ja maakunnissa on muutaman vuoden päästä.

Lämmin kiitos Katja Hakolalle, Tanja Rädylle, Maikki Arolalle, Raija Ojellille, Anu Piispaselle, Hilikka Kempille, Johanna Palomäelle ja Tapani Kauppiselle avusta sekä tekstien kommentoisesta.

11 Lisätietoa

Lapsen oikeudet

[Lapsen oikeuksien sopimus](#)

[Convention on the Rights of the Child](#)

[Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit](#)

Lapsivaikutusten arvioinnista

[Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen](#) (Stakes, 2006)

[Lapsivaikutuksia arvioimassa](#) (Lapsinäkökulma-blogi, 2017)

[Lapsivaikutusten arviointi – hyvistä aikeista toiminnaksi](#) (Nuorisotutkimus, 1/2016)

[Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia](#) (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:7)

[Lapsivaikutusten arviointi kunnassa ja maakunnassa](#) (MLL:n ohje, 2018)

[Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä](#) (THL, 2010)

[Lapsivaikutusten arviointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa – Ohjeistus](#) (Suomen evankelis-luterilainen kirkko, 2015)

[LAVA: Lapsivaikutusten arviointi](#) (THL, 2018)

[Ohjeita ja näkökulmia lapsivaikutusten ennakoarviointiin kunnanpäätöksenteossa](#) (Suomen Unicef, 2015)

Lapsiystävällinen kunta ja maakunta

[UNICEF, Lapsiystävällisen maakunnan ohjeistus](#)

[UNICEF, Lapsiystävällinen maakunta -pilotti](#)

[UNICEF, Lapsiystävällinen kunta](#)

Esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinnista

[Iltapäivätoiminnan maksujen alentaminen](#), Jyväskylä (2017)

[Karstun koulu](#), Lohja (2017)

[Kokemuksellisen paikkatiedon hyödyntäminen](#), Lahti (2017)

[Lasten ja nuorten päivystyksen pilotti](#), Soite (2018)

[Alaviirteen koulu](#), Kokkola (2017)

[Kyrkbackenin koulu](#), Kokkola (2017)

Vitsarin ja Rödsön koulu, Kokkola (2017)
Länsipuiston koulu, Kokkola (2017)

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja maakuntauudistuksen lapsivaikutusten oikeudellinen ennakoarviointi (STM, 2016)

Tammelan kouluverkkoselvitys, Tammela (2016)

10 Lähteet

Alila, Kirsi (2011) *Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia*, Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:7.

Honkanen, Kati (2018) *Lapsivaikutusten arviointi haastaa perinteistä päätöksentekoa*, Muutoksessa-blogi 11.1.2018, <http://alueuudistus.fi/blogi/-/blogs/lapsivaikutusten-arviointi-haastaa-perinteista-paatoksentekoa>, haettu 31.5.2018.

Keltanen, Taru (2018) *Lasten ja nuorten SIB lähtökuopissa! Siis mikä?* Sitra 20.1.2018, <https://www.sitra.fi/artikkelit/lapset-ja-nuoret-sib-kysymyksiä-ja-vastauksia/>, haettu 1.6.2018.

Keski-Pohjanmaan LAPE (2018) *Uutiskirje 1/2018*, julkaistu 9.4.2018, http://www.soite.fi/sivu/media/LAPE_Uutiskirje_1_2018.pdf/format-pdf, haettu 15.6.2018.

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalvontayhtymä Soite (2018) *Soiten lasten päivystyksen toiminta vaikiintuu*, julkaistu 18.6.2018, http://www.soite.fi/sivu/soite-tiedotteet?calendar_kpshp-Tiedotteet=442, haettu 19.6.2018.

Kuntaliitto (2008) *Kunta ihmisten yhteisö*, Kuntaliiton verkkojulkaisu, ISBN 978-952-213-401-1, shop.kunnat.net/download.php?filename=uploads/p090122121352Y.pdf, haettu 15.6.2018.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (2018) *LAVA: Lapsivaikutusten arviointi*, julkaistu 18.5.2018, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051824218>, haettu 21.5.2018.

Mannerheimin lastensuojeluliitto, Järvi-Suomen piiri (tulossa) *Lapsivaikutusten arvioinnin nykytila Keski-Suomen kunnissa -kysely kunnanjohtajille*.

Järviö, Niina (2005) *IVA:n vapaaehtoinen käyttö kunnissa*, Yhteiskuntapolitiikka 70:1, 63–70.

Slant, Outi & Rantala, Kati (2013) *Vaikutusten arviointi ja lainvalmistelun perustietoja vuoden 2012 hallituksen esityksissä*, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 122.

Sosiaali- ja terveysministeriö (a) *Päätösten lapsivaikutusten arvioinnin käyttöön ottaminen, Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*, <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/12/article-705>, haettu 31.5.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (b) *Lapsiystävällinen toimintakulttuuri, Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*, <http://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/10/cover>, haettu 31.5.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (c) *Lapsibudjetointi, Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*, <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/11/cover>, haettu 31.5.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (d) *Viedään käytäntöön perheystävällisten työpaikkojen toimintamalleja, Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*, <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/18/cover>, haettu 31.5.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (e) *Matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen – Perhekeskustoimintamalli, Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*, <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/19/cover>, haettu 27.6.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) *Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi - Selvitys lapsi- ja nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnista muuttuvassa toimintaympäristössä*, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018.

Suomen Mielenterveysseura, *Lapset puheeksi -keskustelu*, <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-keskustelu>, haettu 7.6.2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018a) *Lapsivaikutusten arviointi*, https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/miten_arvioida_lapsivaikutusten_arviointi, haettu 28.6.2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018b) *Päätösten ennakoarviointi*, <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-ennakoarviointi>, haettu 15.5.2018.

TEAvisari (2018) *Päätösten ennakoarviointi käytössä: 2017*, <https://www.teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=KESJohB&y=2017&y=2015&y=2013&y=2011&r=KOKOMAA&chartType=pointer&cmp=r>, haettu 15.5.2018.

UNICEF (a) *Lapsiystävällinen maakunta -pilottihanke*, <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-maakunta/>, haettu 15.5.2018.

UNICEF (b) *Lapsiystävällinen kunta*, <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta-projektiesittely/>, haettu 15.6.2018.

Vallinkoski, Anu (2017) *Puolet kouluista katosi. Mitä saatiin aikaan?* Yliopistolehti 20.10.2017, <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus/puolet-kouluista-katosi-mita-saatiin-aikaan>, haettu 24.5.2018.

Vähänen, Sanna; Palojarvi, Elina & Kauppinen, Tapani (2014) *Voiko kunta arvioida päätösten hyvinvointivaikutuksia etukäteen?* Pro terveys 2, 4-6.

Välikangas, Elina (2017a) *SOTE-tietopaketit, Lasten ja nuorten palveluiden palvelupakettitilastus - Oulun kaupungin vuoden 2016 tausta-aineistolla*, <https://thl.fi/documents/605877/3558249/Elina+V%C3%A4likangas.pdf/96be369e-4237-4b94-a207-431e2cbafaf3>, haettu 31.5.2018.

Välikangas, Elina (2017b) *SOTE-tietopaketit, raportointi, Pohjois-Pohjanmaan maakunta*, <https://thl.fi/documents/605877/3558249/V%C3%A4likangas+Raportointi+Pohjois-Pohjanmaan+maakunta.pdf/d8bfe551-02bd-4522-990f-36a665bb01aa>, haettu 31.5.2018.

Wessman, Jenni & Kauppinen, Tapani (2011) *"Eihän niitä terveysvaikutuksia ehdi etukäteen selvittää" – sosiaali-, terveys- ja opetustoimen valmistelijoiden kokemuksia ennakoarvioinnista*, Premissi 2, 22–28.

YK, lapsen oikeuksien komitea (2011) CRC/C/FIN/CO/4, *Consideration of reports sub-mitted by States parties under article 44 of the Convention, Concluding observations: Finland*, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexter-nal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/FIN/CO/4&Lang=En, haettu 14.6.2018.

YK, lapsen oikeuksien komitea (2013) CRC/C/GC/14, *Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta)*, http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRS_14.pdf, haettu 14.6.2018.

Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991. Annettu 21.8.1991, <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/991/19910060>.